

150%
år av
internationell
mission

EFS missionshistoria

En sammanfattning av Jonas Nordén

1. EFS bildas

Under tidigt 1850-tal, när det var en evangelisk väckelse i Stockholm, gjordes flera försök att samla och förena individer och grupper till någon form av organiserad gemenskap. Även om en del viktiga projekt initierades, så var skillnader i tros läran för stor mellan Lutheraner och Baptister för att det skulle kunna överbryggas. Till sist gick de så skilda vägar.

Samtidigt hade väckelsen ett annat centrum i Uppsala, där en liten grupp studenter på universitetet brukade samlas för bibelstudier och bön, trots förbudet som fanns mot detta (konventikelplakatet: en svensk förordning från den 12 januari 1726 som förbjöd konventiklar, såsom bönemöten i hemmen, med undantag för familjeandakter).

Efter hans ordination år 1853 blev deras ledare, Hans Jakob Lundborg, nästan utbränd av allt arbete och hans begav sig till Skottland för att bättra på sin hälsa, samt för att studera hur Skottlands frikyrka, som hade bildats 1843, arbetade. När han återvände till Sverige hade han flera nya intryck och idéer, bland annat en konkret plan för hur en nationell väckelse skulle åstadkommas.

Den 7 maj 1856 samlades så en grupp av likasinnade i Lundborgs bostad i Stockholm och bildade det som sedan kom att kallas Evangeliska Fosterlandsstiftelsen, EFS. I stadgarna förklarades det tydligt att målet var att "främja Kristi rikets tillväxt" och att göra detta, så långt det var möjligt, i samarbete med den Svenska Evangelisk-Lutherska kyrkan. Såväl anställda präster, som kristna "lekmän" var välkomna att engagera sig för denna sak.

I början sade EFS stadgar ingenting om utlandsmission, men medlemmarna var absolut inte främmande för tanken. Carl-Olof Rosenius, var som redaktör för *Missionstidningen* (det kanske tydligaste organet för att föra ut missions-budskapet) en av förespråkarna för missionens nödvändighet. Peter Fjellstedt var en annan. Det dröjde inte särskilt länge förrän medlemmar från olika delar av landet började påtala för EFS styrelse att man borde börja bedriva mission i delar av världen där människor ännu inte var kristna.

Frågan kom för första gången upp för EFS femte årskonferens, den 18 juni 1861, och blev diskuterad både länge och väl. Som ett resultat av detta bestämde sig styrelsen för att bilda en speciell avdelning för internationell mission, med målet att kunna sända ut missionärer och bönder. Dessa skulle träna inhemska missionärer genom att förkunna evangeliet. Idén med att sända ut både missionärer och bönder fick man från den tyska Hermansburgsmissionen. Deras missionstidning (*Hermansburger Missionblatt*) hade blivit översatt och publicerat i Sverige under några år, med start 1861. Det är också viktigt att notera att idén med att träna upp ursprungsbefolkningen till missionärer fanns med redan från början, som en given strategi från EFS sida.

2. EFS utlandsmission tar sin början

Dr Waldemar Rudin sändes till Tyskland för att samtala med Louis Harms och andra missionsledare om vilket område som skulle vara lämpligt att försöka nå med mission. När han kom tillbaka till Sverige blev han EFS Missionssekreterare och inledde arbetet med att träna missionärskandidater, samtidigt som han fortsatte att söka rätt område för denna mission. Med hjälp av *Missionstidningen*, som Carl-Olof Rosenius var redaktör för, började rikliga gåvor att komma in till EFS avsedda för detta ändamål.

Men sökandet av rätt missionsfält fortsatte under fyra års tid. Man bad mycket till Gud för tydlig ledning i detta. EFS styrelse undersökte noggrant möjligheterna till missionsarbete i både Nord- och Sydamerika, Kina, Indien, Syd- och Västafrika, Madagaskar och Mauritius. Men inget av dessa verkade vara Guds vilja.

Biskop Gobat i Jerusalem (som var välkänd för många medlemmar i EFS, flera till och med stöttade hans arbete i det heliga landet med sina gåvor) var den förste att ge EFS styrelse ett konkret förslag. Waldemar Rudin hade ställt frågan till honom tidigare om ett missionsarbete bland Oromo-folket i Etiopien. Biskopens svar kom till Sverige i slutet av augusti 1863. Det var detaljerat och uppmuntrade verkligen EFS att ta del i internationell mission. Styrelsen beslöt därför att ha fortsatt kontakt med biskop Gonat angående detta. Ytterligare information om Etiopien och Oromo ökade det svenska intresset för Östra Afrika. Men plötsligt ändrade biskop Gonat uppfattning och avrådde EFS kraftfullt från att ge sig in i missionsarbete i Etiopien. Fångslandet av två missionärer (Stern och Rosenthal) i november 1863 signalerade att Etiopien synnerligen inte var något lätt land för utländska missionärer att ta sig in och arbeta i.

Men EFS styrelse lät sig inte nedslås av detta. Man tog istället kontakt med den för detta missionären Johann Ludwig Krapf, som svarade ögonblickligen. I ett långt brev beskrev han olika alternativ, där han framför allt rekommenderade mission bland Oromo-folket. Han föreslog att en kedja av missions-stationer skulle byggas längs Nilen, för att till sist knyta kontakt med Oromo.

EFS styrelse valde att gå på Krapfs förslag och den 8 juni 1865 valde också ett enhetligt årsmöte att sän-

da missionärer till denna del av världen och Afrika. Två missionskandidater, Lars-Johan Lange och Per-Eric Kjellberg valdes för detta uppdrag. Senare blev ännu en student, Carl Johan Carlsson, nominerad som den tredje deltagaren i detta team.

Beslutet var taget, nu kunde den nya eran i EFS mission ta sin början.

3. Äventyret börjar

Det är då EFS sände sina första missionärer med målet att nå in i Etiopien (1866) var ett år av stora politiska oroligheter i Etiopien. Kejsar Teodros makt var på nedgång och tre andra regionala ledare stod på tur att ta över hans välde, däribland den unge Menelik. Den osäkerhet som rådde gynnade inte direkt protestantiska missionsorganisationer, men i tro gick ändå EFS vidare med sitt beslut att norrifrån ta sig in till de onådda delarna av Oromo-land i sydväst.

Tidigt på morgonen den 15 mars 1866 nådde en liten arabisk segelbåt kusten vid Massawa (nuvarande Eritrea). Med ombord fanns tre unga svenska missionärer i form av Carl Johan Carlsson, Per Eric Kjellberg och Lars Johan Lange. De var oerfarna och hade ingen aning om vad som väntade dem i det nya landet, men överlät deras uppdrag och expedition helt åt Guds nådefulla ledning och steg i land.

Vid det franska konsulatet träffade de vice-konsul Werner Münzinger som berättade för dem om situationen i Etiopien. Han förklarade att om man ville nå in till Oromo-land var den bästa vägen att ta den nordliga vägen, precis om Krapf hade föreslagit. Han föreslog de nykomna missionärerna att de skulle inleda sitt arbete bland befolkningen i Mensaområdet uppe i höglandet, en tredagars resa inåt landet. Det var en stam som talade Tigray och som för inte särskilt länge sedan hade varit ortodoxt kristna. När deras senaste präst dog hade de dock mer och mer börjat övergå till Islam. Münzinger kände stamhövdingen där och lovade att stödja en evangelisk mission dit, trots att han själv erkände sig vara katolik.

Detta beslut fick dock en omedelbar katolsk respons. Detta område ansågs "tillhöra" den Etiopiska katolska kyrkan och om Münzinger inbjöd protestanter att arbeta bland detta folk, så fick han veta att hans plats som fransk konsul kunde komma att äventyras. Det ledde till att han drog tillbaka sitt erbjudande. En incident som förmodligen gav våra första missionärer en första inblick i svårigheterna som skulle följa i samspelet mellan politik och mission. Det skulle sannerligen inte bli den sista.

Istället föreslog Münzinger för svenskarna att de skulle fortsätta ytterligare några dagars resa (8-10 dagar) mot syd-väst och därmed kunna nå till Kunama-folket. Enligt hans beräkningar fanns det ca 200 000 människor som tillhörde den stammen och alla var hedningar, som livnärde sig som bönder. Kunde man upprätta en missionsstation där, så kunde den bli en värdefull länk till den framtida missionen ner mot Oromo. Idén föll i god jord hos Carlsson och Lange, men Kjellberg höll inte med. Han ville istället fortsätta direkt ner mot Blå Nildalen. Men EFS riktlinjer gjorde gällande att vid sådana situationer skulle majoritetsbeslut gälla, så han fick snällt acceptera beslutet.

Under två veckor förberedd de sin resa och den 2 april begav sig de tre missionärerna iväg, med en liten karavan. De gick till fots och hade hyrt kameler enbart för att bära deras utrustning. Såväl sandiga stäpper i gassande sol som höga klättringar över Irabergen gjorde att de blev mycket trötta. Utmattade och med gott om skavsår anlände de först till Keren. Där fick de rapporter om att koleran härjade inne i Kunama-området, vilket gjorde att de dröjde kvar där till den 30 april. Sedan kom de till Mogolo, ett handelscenter vid gränsen till Sudan. Där behövde de söka "uppehållstillstånd" hos den etiopiske ståthållaren, fursten Sadik i Aiabo. Detta gick bra och slutligen den 4 juni 1866, efter två månaders strapatser, kom de fram till Tendar och Ouganna i Kunama-området där de slog sig ner.

4. Sjukdomar, död och förstärkning

Det dröjde inte särskilt länge innan EFS första missionärer på Afrikansk mark råkade ut för sjukdomar. Den som drabbades först var Lange. Redan i september samma år som de anlät fick han feber och blev hastigt så svag att han knappt orkade gå ur sängen. Detta höll i sig så pass länge att han till sist beslutade sig för att återvända hem till Sverige.

Även Kjellberg insjuknade i något liknande och ett tag låg de båda missionärerna tillsammans och suckade som sjuklingar. Ungefär samtidigt som Lange bestämde sig för att resa hem började dock Kjellberg känna sig allt bättre. Men fortfarande orkade han inte vara uppe längre stunder. När han blivit lämnad ensam, då Lange åkt hem och Carlsson befann sig på annan ort, fann de lokala byborna honom vid två tillfällen liggande sanslös på marken då han hade trillat och förmodligen svimmat av.

I slutet på mars 1867 bestämde sig Carlsson för att bo permanent tillsammans med Kjellberg, som då hade varit ensam på sin "station" i nästan fyra månader. De ska tillsammans invänta den förstärkning från

Sverige som de fått rapporter om. Och mycket riktigt anländer tre nya missionärer från Sverige den 25 maj 1867. Det är Petrus Englund, Olof Hedin och Per Eric Lager. Glädjen i detta möte kan vi bara ana. Här sammanstrålar fem av de studenter som hösten 1862 tillsammans börjat sina studier vid Johannelunds Missionsinstitut.

Medan Kjellberg bara blir bättre och bättre inträffar det plötsligt att Carlsson, som dittills varit den starke och friske av de tre, plötsligt insjuknar. Detta är i slutet av september 1867 och förloppet går fort. Efter bara två veckor avlider han och blir begravd i den by där de hade bestämt att han skulle slå sig ner, kallad Frida.

Efter Carlssons död blir det en tid av relativt lugn och ro för de återstående fyra missionärerna. De får bättre och bättre kontakt med det lokala folket, mycket tack vara det förtroendekapital som Carlsson lämnat efter sig. Men det blir en ganska kortvarig period utan sorg, för redan i juni 1868 dör den andra missionären, Olof Hedin. Kvar är de nu bara fyra stycken, som än en gång väntar på en ny grupp missionärer som skulle sändas. Denna nya grupp, bestående av hela 9 personer, anlände den 23 januari 1869. Det var sju män och två kvinnor, sk. "missionsbrudar". Den ene, Sofia Löwendahl, var avsedd för Petrus Englund och den andre, Maria Carlsson, skulle Kjellberg ha. Maria hade dock på resan ner fattat tycke för en av de andra missionärerna, så det hela höll på att gå om intet för Kjellberg. Men ett EFS styrelsebeslut ändrar man inte på i första taget, så Kjellberg fick sin missionsbrud till sist, och den 8 februari firades dubbelbröllop i Tendar.

Men lyckan varade sällan länge på missionsfältet. Under en resa i april samma år blir Kjellberg mördad av beväpnade infödingar. Han lämnar då efter sig sin unga brud, samt det barn som hon redan väntar. Det föds i slutet på oktober, men dör redan den 1 november. Kort därefter, den 6 november dör också Maria Carlsson. Det är givetvis en stor tragedi för EFS, men också för lokalbefolkningen som kommit att tycka mycket bra om Kjellberg.

Historien ska dock gå vidare.

5. Skolstart och de första omvända

En av missionärerna som anlände till missionsfältet i januari 1869 var Pastor Bengt Peter Lundahl. Han kom senare att bli nästan identifierad med Swedish Evangelical Mission, eftersom han blev den självklare ledaren för missionen under många, många år.

Även de följande åren (1869-1872) blev kantade av stora politiska omvälvningar, en hel del sjukdomar och nya dödsfall, men också av delvis en ny strategi för missionsarbetet. Missionärerna började ägna sig åt att bedriva sjukvård, jordbruk och Lundahl öppnade så småningom också en skola i Massawa. Denna startade väldigt småskaligt, med fem elever det första året, och nio registrerade i maj 1872.

Den första registrerade eleven hette Nesib och han kom att bli till stor glädje för sin lärare. Redan som fyraåring hade han förlorat sin pappa och kto därefter hade han blivit bortförd från sin mamma och gjorts till slav. Den franske vice-konsuln Münzinger befriade honom efter ett antal år och anförtrodde honom till svenska missionärer i oktober 1870. Per Eric Lager blev hans första lärare, men kort därefter tog Lundahl över ansvaret. Redan efter några månader frågade Nesib om han kunde få bli döpt, och på påskdagen 1872 kunde Lundahl infria hans önskan. Som kristen fick han sitt nya namn; Onesimos. Man tror att han var 16 år då detta skedde.

Den 1 december 1872, som var den första söndagen i advent det året, höll Lundahl en nattvardsgudstjänst där Onesimos och tre andra studenter med ortodox bakgrund blev inbjudna att fira måltiden tillsammans med de svenska missionärerna. I och med detta kan man säga att en liten självständig evangelisk kyrka hade tagit sin början, och idag kan vi se frukterna av denna nattvardsgudstjänst i såväl den evangeliska kyrkan i Eritrea, som i den evangeliska Mekane Yesuskyrkan i Etiopien.

Fortfarande var det självklara målet att nå till Oromo-folket djupt inne i Etiopien, men det var omöjligt att få tillstånd att resa in dit. Så medan de väntade på detta, och samtidigt på mer förstärkning hemifrån, gjorde de vad de kunde på den plats de befann sig. Detta ledde till att de fick ta emot sina första omvända och lägga den första lilla grunden till en evangelisk kyrka.

6. Fyra misslyckade Oromoexpeditioner

Vi gör ett litet hopp, på några år i historien, fram till 1877 då den första Oromoexpeditionen skulle lämna Massawa. Det var en hel del besökare som kom och hälsade på Lundahl, bland dessa fanns det en gång en grupp köpmän från Jimma (i Oromoland). När de skulle bege sig tillbaka bad de att några evangelister skulle göra dem sällskap, så att de skulle kunna undervisa dem om Gud och döpa deras barn. Lundahl såg detta som ett tecken från Gud. Han avdelade snabbt Nigusé Tashu och Amanuel Hemmed (två av de inhemska som kommit till tro) till evangelister och sände dem tillsammans med bland annat Pastor Erik Hedenström

och Pastor Peter Carlsson, som var två nykomlingar från Sverige vid denna tid. De kom inte mycket längre än till Adwa, där de blev tagna som gisslan och kvarhållna i ett och ett halvt år på grund av politiska mot-sättningar i landet. Efter lite sjukdomar och ytterligare politiska motgångar fick de svenska missionärerna återvända med sin expedition 1879. Nigusé med hans lilla grupp av inhemska evangelister kom däremot så småningom fram till Jimma, där de lyckades etablera en liten grupp av troende. Detta kom dock missionärerna till kännedom först 1895.

Den andra Oromoexpeditionen lämnade Eritreas östkust år 1881. Denna gång tänkte Lundahl att de skulle nå in i Oromoland via Sudan. Pastor Gustav Arrhenius blev ledare för denna expedition, där även Onesimos ingick. Han hade återvänt till Eritrea från sina studier i Sverige tillsammans med A. W. Pählman, som också följde med på expeditionen. Övriga medresenärer var två inhemska evangelister, Hailu och Filippos, Hailus fru samt Onesimos fru. De tog vägen via Khartoum, seglade på Blå Nilfloden, red på kamel och kom till Famaka, den egyptiska gräns-posteringen i början av 1882. Där fick de rådet att inte fortsätta, eftersom det pågick mycket stam-krig i området. Även en del tropiska sjukdomar slog mot resällskapet och till sist såg de ingen annan utväg än att återvända till Khartoum. De hade planer på att försöka en gång till, men det ville sig inte bättre än att Pastor Arrhenius hastigt insjuknade och dog efter bara några dagar. Då bestämde sig resten av expeditionen för att bege sig tillbaka.

Den tredje expeditionen inleddes 1884. Det verkade nu som att kejsar Menelik skulle kunna ge inresetillstånd för svenska missionärer till Jimma. Två svenska, Axel Pählman och August Bergman, tillsammans med Onesimos och hans fru Mihret, samt Petros Ibsa (en 18-årig Oromo) blev utvalda för denna expedition. Denna gång försökte man komma österifrån och gruppen seglade söderut, längs med kusten till Tajura, där de blev tvungna att stanna i tre månader innan de kunde påbörja sin resa inåt landet. Efter en strapatsrik resa kom de efter en månad fram till "Etiopiska" gränsen och började planera för sin resa in till Jimma. Men plötsligt förbjöd Menelik dem att komma in i landet. De led också av sjukdomar i gruppen och fick lov att stanna tills de hade tillfrisknat. I februari 1886 fick de så bege sig tillbaka ännu en gång.

Den fjärde expeditionen, som startade 1893, var intentionen att nå in i Oromoland söderifrån. Expeditionen leddes denna gång av Pastor Karl Cederqvist. Övriga deltagare var Pastor Nils Hylander med fru, Pastor Heinrich Riggers, Karl Nyström och en 14-årig pojke vid namn Stefanos Bonaya, som fungerade som tolk. De kom till kusten av nuvarande Kenya och hoppades att briter skulle bistå dem i deras projekt. Men även denna väg var stängd för de hågade svenskarna och de blev tvungna att vänta i Lamu, dit de hade kommit med båten. Cederqvist tyckte att Hylanders skulle försöka på egen hand att nå till Jimma, via Harar. De gjorde så och tillsammans med Stefanos kom de till Harar och bosatte sig där i maj 1895. Riggers hade gett upp efter bara några månader och Nyström återvände till Europa för medicinska studier. Hylanders fick aldrig något tillstånd att resa till Jimma och de fick bara tillåtelse att stanna i Harar till och med juni 1896. Då blev de dessutom tvungna att återvända till Sverige pga sjukdom. Även Cederqvist fick sent år 1895 återvända till Massawa.

De fyra första försöken att nå till Oromofolket hade alltså misslyckats. De svenska missionärerna hade fått betala ett högt pris och efter så många år kan man tycka att det är märkligt att de bara inte gav upp. Men det skulle till sist komma ett genombrott. Den femte Oromoexpeditionen skulle äntligen nå fram. Mer om den i nästa avsnitt.

7. Äntligen ett genombrott!

I de fyra första Oromoexpeditionerna hade det varit enbart svenska missionärer som ledare för expeditionerna. I den femte expeditionen fanns inte en enda svensk med. Det var helt och hållet en "Abessinsk" affär. En munk, Abba Gebre-Egziabher Kokebe-Worq var så ivrig så han gav sig iväg lite tidigare än de andra, tillsammans med en karavan som lämnade Asmara i september 1896. Han hade blivit munk för att sona för brott han hade begått som före detta soldat. 1881 kom han till Massawa och medan han väntade på ett skepp, passade han på att lyssna till en predikan som handlade om Jesu ställföreträdande död och försoningen som är oss given genom Honom. Han började då studera Nya Testamentet, kom till tro och fick inre frid.

Efter det att han hade gett sig iväg följde flera andra efter. Det var i februari 1897 som de äkta paren Gebre-Ewostatewos och Gumesh, samt Daniel och Tiru gav sig iväg med ytterligare en karavan från Asmara. Båda paren hade var sitt barn. Efter sex veckor nådde de fram till Derita, en marknadsplats mellan Debre Tabor och Lake Tanas södra spets. Och efter ytterligare resa nådde de fram till Yejubé, där de sammanstrålade med munken Gebre-Egziabher. De spenderade regnperioden i hans hem i Zegé.

Under sin resa fick de flera tillfällen att evangelisera. Bland annat kom de till Jiren, den lilla missionsstation som Nigusé och hans kolleger hade byggt upp i närheten av Jimma. De fick erbjudande om att slå sig ner där, men Gebre-Ewostatewos och Daniel var fast beslutna om att nå fram till Nakamte tillsammans. Det

blev till sist bara Gebre-Ewostatewos som ensam kom till Nakamte, där han mötte en präst som presenterade honom för Fitawrari Dibaba, som råkade vara i Nakamte vid denna tid och letade efter präster till sin kyrka i Bojji Kärkärro i centrala Wollega. När Gebre-Ewostatewos sjöng sånger och läste ur Skriften på Oromo blev det stor uppståndelse. Det var första gången någon hade hört de heliga skrifterna på deras eget språk. Han fick därför anställning på stående fot i Bojji-Kärkärro.

Det var nu december 1898 och drömmen hade äntligen blivit sann. Det hade tagit nästan 40 år av ”vännansmission” i områdena kring Massawa och Asmara. Flertalet försök hade gjorts att nå in i Oromoland - och nu var man äntligen där! Visserligen inte svenskar ännu, men evangeliet fört till landet genom svenskar hade nu nått fram.

Detta årtal räknas idag startpunkten för den evangeliska kyrkan Mekane Yesus i Etiopien. Förutom detta räknas det också som startåret för allmän utbildning i Etiopien, eftersom Gebre-Ewostetwos och Daniel även förde detta med sig till centrala Wollega.

Kuriosa: I mitten av november hålls det för första gången en konferens i Boji, som sker till minne av detta. Efter EFS medarbetardagar är det ett flertal EFS:are som ska vara närvarande vid denna konferens, bland annat undertecknad, Erik Johansson, Stefan Holmström, Karl-Erik och Kerstin Lundgren, Kersti Karlsson m.fl.